

EDITORIAL

Sukton ang rehimeng US-Duterte sa nagalubha nga krisis sa ekonomyya kag pulitika

Tuman ang pag-antus sang pumuluyong Pilipino sa idalum sang nagalubha nga krisis sa ekonomyya kag pulitika sang nagaharing sistema sa idalum sang rehimeng US-Duterte. Bunga ini sang pagpaketig-a sang rehimen nga ipatuman ang mga polisiyang neoliberal sa ekonomyya samtang ginapangbabaw ang tiraniya kag pasismo agud ipatuman ang mga polisiya nga ini kag tukuron ang iya diktadurya.

Padayon nga nagakalubong sa krisis ang ekonomyya nga atrasado, di industriyal, agraryo, nakasalig sa importasyon kag nakatum-ok sa pag-eksport. Pareho sang nagtaliwan nga mga rehimen, bulag nga ginasunod sang rehimeng Duterte ang mga polisiyang neoliberal. Ginaduso niya subong ang pag-puga sa liberalisasyon sa baligyaanay kag pagpamuhunan, partikular ang labing paghalog sa importasyon sang bugas kag iban pang produktong agrikultural.

Ginapaggwa sang rehimen nga ini ang solusyon sa kakulangan sang suplay kag mataas nga presyo sang pag-

kaon. Ginatabunan sini kon paano todo nga ginaguba sang liberalisasyon halin dekada 1990 ang lokal nga kapasidad sa produksyon, amo man ang halambalanon sang sobrang kakulang sang suporta sang estado sa lokal nga produksyon. Sa nagtaliwan nga duha ka dekada, labing napiang ang lokal nga ekonomyya sang Pilipinas kag labing nagasalig sa pag-angkat sang pagkaon kag iban pang kinahanglanon.

Nagalala ang di patas nga baligyaanay pangluwas. Sa una nga pito ka bulan sang tuig, wala kapares sa nagligd nga naghabok ang depisito sa baligyaanay.

"Sukton...," sundan sa pahina 2

Armado nga mga aksyon sa NCMR, Negros kag Bicol

SERYE SANG MGA armadong aksyon ang ginlunsar sang mga yunit sang Bagong Hukbong Bayan (BHB) sa nagklainlain nga bahin sang pung-sod.

Agusan del Norte. Sadong Septyembre 18, alas 3:40 sang hapon, ginpalukpan sang *command-detонated explosive* sang BHB ang na-gaoperasyong mga tropa sang 23rd IB sa Barangay Lower Olave, Buenavista. Tatlo ang nareport nga napatay sa mga suldato kag apat ang napilasan sa mga suldato.

Sang adlaw nga ina, alas 5:24 sang aga, ginharas sang BHB ang mga pulis nga nakalistasyon sa Barangay San Mateo, Butuan City. Pilason ang isa ka pulis nga si PO1 Ritchel Gulandreno.

"Armadong...," sundan sa pahina 3

Nagatimbuok ang depisito sa balanse sa balayran. Sadtong nagtaliwan nga semana, nagsadsad ang balor sang piso sa P54 kada dolyar sang US, pinakamanubo sa halos isa ka dekada kag tunga.

Pareho sang nagligad, ginapaboran kag ginaengganyo ni Duterte ang mga daku nga lokal kag dumuluong nga kapitalistang mamuhunan. Ang iya progradma nga "Build, Build, Build" nakasentro sa pagtukod sang mga impraistruktura pabor sa ila. Lakip diri ang mga proyek-tong *hyrdoelectric dam*, karsada, riles, hulugpaan kag iban pa. Nagaserbi ang mga ini sa pagsugpon sa mga "special economic zone" sa internasyunal nga *assembly line* sang mga korporasyong multinasyunal. Minilyon ang mameeligro nga madasla ang ila duta nga ginatalauma, dutang ansestral, puluy-an, pangisdaan kag iban pang ginakuhaan sang pangabuhian.

Ginalawayan sang mga burukrata kapitalista ang mga proyekto pang-impraistruktura bangud sa makuha nila nga *kickback*. Madamu sa mga

kontrata sa mga proyekto nagkadto sa mga kroni, tinawo kag mga par-yente ni Duterte kag iya mga sulugu-on, amo man sa mga ginapaburan nga daku nga burgesya kumprador.

Bangkarote ang rehimeng Duterte. Nakatalana ini nga manghulam sang halos P900 bilyon subong nga tuig, daku nga bahin halin sa mga dumuluong nga ahensya sa mataas nga interes. Agud pataason ang "grado" sang Pilipinas bilang pungsod nga nagapangutang, ginapataw ni Duterte ang pungpomg sang buhis sa idalum sang layi nga TRAIN, tikang nga madugay nga ginaduso sang mga dumuluong nga "credit rating agency."

Madasig nga nagatimbuok ang presyo sang mga balaklon subong nga tuig. Sadtong Agosto, naglabot sa 6.4% ang implasyon o kadasig sang pagtaas sang presyo, labing mataas sa halos isa ka dekada. Nagatimbuok ang presyo sang bugas, isda kag iban pang pagkaon, langis kag iban pang mga basehang kinhanganon, samtang nagapabilin nga manubo ang sweldo kag kita sang ordinaryong pumuluyo.

Ang krisis sa ekonomya kag pangabuhian labing nagahamulag sa rehimeng Duterte sa pumuluyo kag nagabunga sang madalum nga krisis sini sa pulitika.

Para ipabilin ang kalig-on sang iya pagginahum, labi nga nagasan-dig si Duterte sa paggamit sang terorismo sang estado agud ipangi-babaw ang kakugmat kag kahadlok. Linibo-libo ang ginahalitan sang gera Oplan Kapayapaan, layi militar sa Mindanao, Oplan Tokhang kag gera kontra-Moro.

Bangud sa paggamit sang terorismo kag lapnagon nga mga abuso sang mga pwersa sang estado, na-lakip subong si Duterte sa ginakangil-aran nga simbolo sang pasismo sa kasaysayan sang Pilipinas. Sa ginhiwat nga International People's Tribunal sa Belgium sini lang, ginhusahan si Duterte kag President Donald Trump sang US nga may sala sa lapnagon nga paglapas sa tawhanong kinamatatarung sang pumuluyong Pilipino.

Labi pa nga nagakahamulag si Duterte bangud sa konsolidasyon sang alyansang Duterte-Marcos-Arroyo. Nagasingki ang pangsulod nga banggianay sang nagaharing rehimeng dahil sa palumbaanay sang lainlain nga paksyon sa *pork barrel* kag mga burukratikong benepisyos. Ang iskema ni Duterte nga tukuron ang kaugalingon nga diktadurya sa tabon sang "charter change" mabaskog nga ginapamatukan bisan sang pila niya nga kaalyado.

Nagalapad ang kubay sang nagkalainlain nga pwersang demokratiko nga maghiliusa kag passingion ang ila komun nga paghi-makas para patalsikon si Duterte sa Malacañang. Patimaan sang paglapad sini ang mga daku nga demonstrasyon nga ginalunsar sining nagtaliwan nga mga bulan.

Para konsolidahan ang iya kontrol sa poder, tuyo ni Duterte nga liwat palawigon ang layi militar sa Mindanao kag ipatuman sa bilog ng pungsod.

Però ang kumbinasyon sang krisis

"Sukton...," sundan sa pahina 3

ANG Bayan

Tomo XLIX No. 18 | Septyembre 21, 2018

Ang *Ang Bayan* ay inilalabas sa wikang Pilipino, Bisaya, Iloco, Hiligaynon, Waray at Ingles.

Tumatanggap ang *Ang Bayan* ng mga kontribusyon sa anyo ng mga artikulo at balita. Hinihikayat din ang mga mambabasa na magpaabot ng mga puna at rekomenasyon sa ikauunlad ng ating pahayagan.

 instagram.com/sine.proletaryo

 [@prwc_info](https://twitter.com/prwc_info)

 fb.com/groups/cppinformationbureau

 cppinformationbureau@gmail.com

Kaundan

Editoryal:	Sukton ang rehimeng US-Duterte sa nagagrabre nga krisis sa ekonomya kag pulitika	1
Armadong mga aksyon sang BHB	1	
Balik-lantaw sa diktaduryang US-Marcos	4	
Mga protesta kontra layi militar	5	
Duterte, Trump, ginhusahan may sala	7	
Palparan, tubtub-buhi nga pagkakulong	7	
7 Tausug, ginmasaker	8	
Mga paglapas sa tawhanong kinamatatarung	9	
Gasto sa produksyon sg palay	10	
Importasyon sg bigas	11	
Buko nga badyet sg 2019	12	
Mga daku nga minahan, ginapasabat	12	

Ang *Ang Bayan* ay inilalathala dalawang beses bawat buwan ng Komite Sentral ng Partido Komunista ng Pilipinas

"Sukton...," halin pahina 2

sa ekonomya kag pulitika labi lang nga nagagatong sa kalayo sang pagbato sang pumuluyo. Lapnagon ang singgit nga lubaron ang problema sang pagtimbuok sang presyo sang pagkaon, gasto sa edukasyon, bulong kag iban pang kinahanglanon. Nagabaskog ang singgit sang mga mamugon para sa dugang nga sweldo, para sa trabaho kag seguridad sa trabaho, kag para sa ila kinamata-rung mag-unyon kag magwelga.

Sa kaumhan, ginaduso sang masang mangunguma kag minor yang pumuluyo sa madamuan nga pagbangon para maghimakas para sa duta, ipamilit ang kinamatarung nga magtalauma sang napabayaan nga duta para sa produksyon sang pagkaon, iduso ang tama nga presyo sang ila produkto kag subsidyo pang-estado sa produksyong agrikultural. Singgit man nila ang hustisya para sa tanan nga biktima sang terorismo ni Duterte.

Ang rebolusyonaryo nga armandong paghimakas nga ginasulong sang Bagong Hukbong Bayan malig-on nga ginasulong sa bilog nga pungsod. Mapaslawan ang mga deklarasyon ni Duterte kag sang AFP nga lutuson ang BHB antes magtapos ang 2018 o sa una nga tunga sang 2019. Adlaw-adlaw, nagalapad ang BHB bangud naga-damu ang nagaarmas agud batuan ang armado nga pagpamigos sang AFP sa interes sang mga daku nga kapitalista.

Ang krisis sa ekonomya kag pulitika sa idalum sang rehimeng Duterte patimaan sang padayon kag madasig nga pagtibusok sang nagharing sistemang malakolonyal kag malapyudal. Nagaantus ang pumuluyo sa matalom nga krisis kag pagsadsad sang kahimtangan pang-ekonomiko. Paborable ang sitwasyon para sa pagsulong sang armado kag iba pang porma sang paghimakas agud ibagsak ang pasista, garuk kag papet nga rehimeng US-Duterte kag isulong ang pungsodnon demokrrikong rebolusyon.

AB

"Armadong...," halin sa pahina 1

Sadtong Septyembre 15, alas-2 sang hapon, naengkwentro sang BHB-Agusan del Norte ang nagaoperasyon nga tropa sang 23rd IB sa Minipayaw Creek sa Sityo Bulak, Barangay Lower Olave. Masunod nga adlaw, alas-3 sang hapon, liwat nga nakabunggo sang BHB ang mga tropa sang 23rd IB sa pareho nga lugar. Duha ang mapatay sa mga suldado.

Bukidnon. Ginharas sang BHB-Bukidnon ang nagaoperasyon nga yunit sang AFP sa Purok 3, Barangay San Rafael, Talakag sadtong Septyembre 16. Isa ang kumpirmando nga napatay kag napulo ang napisan sa mga suldado.

Misamis Oriental. Ginharas sang BHB-Misamis Oriental ang detatsment sang 58th IB-CAFGU SA Palo, Barangay Minalwan, Claveria.

Southeast Negros. Isa ka punitibong aksyon ang ginlunsar sang BHB-Southeast Negros sa idalum sang Rachelle Mae Palang Command (RMPC) batuk sa H.N., isa ka mapanghalit nga opereytor sang quarry sa Sityo Major, Barangay Cawitan, Sta. Catalina sadtong Septyembre 15.

Gindisarmahan sang BHB ang mga gwardya kag ginsunog ang mga backhoe kag payloader nga ginapanag-iyahan nanday Hayney kag Nestor Lim.

Suno kay Ka Estrella Banagnag, tagapamaba sang RMPC, sabat ang nasambit nga aksyon sa mga reklamo sang pumuluyo. Sa pagpanalawsaw sang RMPC, pito ka residente na sang lugar ang napatay bunga sang pagkutkot sang H.N. sa Cawitan River.

Camarines Sur. Sadtong Septyembre 6, alas-12:30 sang kaaganhon, ginharas sang BHB-West Camarines Sur ang de-

tatsment sang 22nd IB-CAFGU sa Sityo Dinumpilan, Barangay Malinao, Libmanan. Isa ka myembro sang CAFGU ang napatay.

Sadtong Agosto 14, alas-6 sang aga, napatay si PFC Espiritu samtang pilason ang isa ka CAFGU sa ambus sang BHB sa Barangay Cambalido, Libmanan. Antes sini, ginharas sang mga Pulang hangaway ang nasambit nga detatsment sadtong Hulyo 27.

Sadtong Agosto 10 sa Barangay Veneracion, Pamplona, ginpalukpan sang BHB ang mga elemento sang Military Intelligence Company (MICO) sa idalum sang 9th ID kadungan ang pila ka anay Pulang hangaway nga sanday "Boris" kag duha ka iban pa. Isa sa grupo ang napatay. Responsable ang grupo sa pagpatay sa mag-amay nga Danilo Abunin, Sr. kag Danilo Jr. sadtong Agosto 26, alas-5 sang aga sa nasambit nga barayo.

Sa pareho nga baryo sadtong Hulyo 20, alas-10 sang aga, napatay sa ambus sang BHB si PFC Jhony Franco samtang nagamotorsiklo. Si Franco myembro sang MICO. Nakumpiska sa iya ang isa ka kalibre .45 nga pistola, magasin kag mga dokumento paniktik.

Sorsogon. Ginpalukpan sang BHB-Sorsogon ang detatment sang Alpha Coy 31st IB sa Barangay Casay, Casiguran sadtong Agosto 28, bandang alas-8 sang gab-i. Isa ka oras antes sini, ginpalukpan sang mga Pulang hangaway ang kampo sang 22nd IB-CAFGU sa Sityo Bungsuran, Barangay Rizal, Gubat.

Sadtong Septyembre 2, alas-2 nga hapon, ginpalukpan sang BHB ang isa ka kumpanya sang 31st IB nga nagaoperasyon sa Sityo Lokot, Barangay Sta. Cruz, Barcelona.

AB

Malubha nga krisis sang diktaduryang Marcos

Kwarenta y sais ka tuig na ang nagtaliwan sang gindekclarar sang diktaduryang US-Marcos ang Proclamation 1081 nga nagpataw sang layi miliar sa bilog nga pungsod. Sang tuig 1979, katunga sang bilog nga panahon nga pagluntad sang layi militar, nahagmak ang pungsod sa malalang krisis sa ekonomya kag pulitika. Malala man ang pagpang-ipit sa mga demokratikong sektor.

Sa tunga sini, nagbaskog ang pagbato sang pumuluyong Pilipino sa nagkalainlain nga bahin sang pungsod. Linibu-libo ang naghulag sa hayag kag di hayag nga mga paghimakas kag ginatus-gatos ang nagpasakup sa armadong paghimakas para pukanon ang diktaduryang US-Marcos.

Bangkarote nga ekonomya

Nag-us-os ang ekonomya sang Pilipinas dahil sa pagtimbuok sang tantos sa implasyon sadtong tuig 1979. Bunga ini sang paglagas sang diktadurya nga makahugakom sang pondo para sa ambisyosong programang impraistruktura sini. Nagdamu ang isip sang mga mamumugon kag mangunguma nga duha ka beses na lang magkaon sa isa ka adlaw. Gintulod ang pagtaas sang presyo sang krudo, pinakadaku umpsa sang layi militar, ang pagtaas sang mga presyo sang nagkalainlain nga balaklon kag serbisyo. Pero ang presyo sang primiyum nga gasolina sang 800% sang 1979, halin P0.37/litro antes ideklara ang layi militar pakadto sa P3/litro. Ang ordinaryong gasolina naman nagtaas sang 900%, halin sa P0.31 pakadto sa P2.8/litro sa reho nga panahon.

Hayag sa pagtaas nga ini ang himbunanay sang imperialistang US kag sang idu-ido sining si Marcos. Nakakuha sang 36% sang dugang nga presyo ang imperialistng kartel sa gasolina, samtang 60% naman ang nagkadto sa rehimeng kartel sa gasolina. Tuga sini, nagrehistro ang tantos sa implasyon sa 21% sadtong Hulyo kag 30% sa pagtapos sang tuig.

Bangud sini, nagtibusok ang daan na nga manubo nga kantidad nga sweldo sang mamumugon. Ini sa kahimtangan nga nagalab-ot sa

11.5 milyong Pilipino ang wala sang trabaho, 40% sang kabiligan nga kusog sa pagtrabaho sang pungsod.

Nangin sunud-sunuran ang diktadurya sa mga mandu sang International Monetary Fund (IMF) nga kuhaon ang tanan nga kontrol sa lokal nga mga presyo. Kabaylo ini sang ginalagas ni Marcos nga utang halin sa IMF, World Bank kag Asian Development Bank.

Sa unang tunga sang 1979, naglab-ot sa P70 bilyon (\$8.7 bilyon sa bayluhanay \$1=P8) ang utang sa luwas. Nagdaku pa ini pakadto sa P72 bilyon (\$9 bilyon) antes matapos ang tuig.

Sunud-sunod nga mga bag-ong buhis ang ginapataw sang diktadurya. Ang buhis sa pabalay nga ara sa P1 ginpataasan padulong sa P10. Ginpatawan man sang buhis ang mga migranteng mamumugon kag propesyunal, amo man ang mga opereytor sang dyip kag pati ang mga pautang sang mga institusyong pinansyal.

Para palugpayon ang kaakig sang pumuluyo, nagpaggwa ang rehimeng US-Marcos sang dikreto para pataasan ang minimum nga sweldo halin P11 pakadto P13. Pero kulang gid ini sa P45-50 nga kinahanglanon sang isa ka pamilya nga may anum nga katapu sa panahon nga ina.

Pagsulong sang kahublagang masa kag armadong paghimakas

Sadtong 1979, pila ka libo nga katapu sang Partido kag Bagong Hukbong Bayan (BHB) ang nagpukaw, nag-organisa kag nagpahulag sa masang Pilipino sa napulo ka rehiyon sa bilog nga pungsod--Northeastern Luzon, Northwestern Luzon, Eastern Central Luzon, Western Central Luzon, Southern Taga-

log, Eastern Visayas, Western Visayas, Mindanao kag Manila-Rizal.

Ginlunsar sang mga mamumugon, ang sektor nga labing naigo sang implasyon, ang kahublagang welga sa mga pabrika. Ang mga mangunguma naglunsar sang mga lakbayen padulong sa kasyudaran para i protesta ang militarisasyon kag ang nagamahal nga balaligyaon.

Naglunsar sang mga boykot kag nagpasakup sa mga protesta para itib-ong ang mga kahilwayan sibil kag demokrasya ang mga titser, pamatan-on-estudyante kag propesyunal. Nakaalyado kag nagpasakup man sa mga paghimakas ang pila sa mga pungsodnon nga burgesya. Nagpasakup man sa kahublagang protesta ang simbahon Kataliko kag iban pang relihiyoso.

Bangud sa mga malapad nga protesta sang pumuluyo, nagbaskog ang buot sang reaksyunaryong sahi nga maghulag batuk sa diktadurya. Lakip sa mga nagtindog sanday Sen. Benigno Aquino, Jr., Sen. Gerardo Roxas kag Diosdado Macapagal.

Sa kaumhan, bisan gamay ang isip kag maluya ang armas kumparar sa reaksyunaryong hangaway, nakapundar ang BHB sang kusog kag ikasaran ng magbato sa madamu nga prenteng gerilya. Sa panahon nga ini, may ara na nga 29 prenteng gerilya sa 39 nga prubinsya sa bug-os nga pungsod.

Katuwang sang rebolusyonaryong kahublagan ang Moro National Liberation Front kag ang pumuluyong Moro nga naglunsar sang armadong paghimakas sa Mindanao. Bangud diri, napilitan ang diktaduryang US-Marcos nga unaton ang mga armadong pwersa sini sa nagkalainlain nga bahin sang pungsod. Sadtong 1981, napilitan si Marcos nga magpakuno-kuno nga tapuson ang layi militar.

Halin sa *Ang Bayan*, Nobyembre 1979

Mga aksyong protesta kontra layi militar

Sunud-sunod nga mga aksyong protesta ang ginlunsar sang nagkalainlain nga sektor bilang paghanda sa pagdumdum sa ika-46 tuig sang pag-imposar sang diktaduryang US-Marcos sang layi militar sadtong Septyembre 21, 1972. Sa atubang sini, nanawagan ang Partido Komunista sang Pilipinas sa pumuluyo nga gamiton ang mga leksyon sa pagbato sa diktador para sa pagpuwan sa ginakangil-aran nga rehimeng US-Duterte.

Sadtong Septyembre 7, naglunsar sang "Black Friday Protest" sa Boys Scout Circle, Quezon City ang grupong Rise Up for Life and for Rights, upod ang mga ginikanan sang mga biktima sang Oplan Tokhang sang rehimeng Duterte kag mga tagapangapin sang tawhanong kinamatarung.

Ginbuhi nila sa nasambit nga protesta ang bantog nga iskultura nga "Pieta" bilang simbolo indi lang sang kasubo kundi sang paghandum sang mga ginikanan sang biktima nga maagum ang hustisa. Silingnila, masnahon ang pag-idolo ni Duterte kay Marcos dahil gusto sini nga malabawan ang rekord sang naulihi sa numero sang napatay sa idalum sang iya rehimene.

Lakip sa mga nagprotesta ang iloy ni Joshua Laxamana, 17, isa nga kilala nga manughampang sang sikat nga hampang sa kompyuter nga DotA nga ginpatay sa "gera kontra-droga." Si Laxamana ginpasibangdan sang pulisia nga makawat nga may dala nga shabu kag pusil agud hatagan-rason ang pagpatay sa iya sadtong Agosto 17. Tubtub subong, nadula gihapon ang upod niya nga si Julius Sebastian, edad 15.

Samtang, sadtong ika-101 kaadlawan sang anay diktador, nagprotesta ang Campaign Against the Return of the Marcoses to Malacanang (CARMMA) sa Libungan ng mga Bayani sa Taguig City, kon sa diin gintugutan ni Duterte nga ilubong ang iya idolo. Suno sa CARMMA, makasuluka ang hayagan nga pakig-alyansa ni Duterte sa pamilya sang anhing nga diktador kabayo sang paghugot sang uyat sa gahum.

Sadtong hapon sang Septyembre 11, nagprotesta ang mga progresibong grupo sa nagkalainlain nga parte sang pungsod bilang sabat sa masobra isa ka oras nga "pribadong sugilanon" ni Duterte kag iya ligal adbayer nga si Salvador Panelo kon sa diin liwat siya nga naghuugas-kamot sa mga kasal-anan niya sa pungsod kag nagtudlo sang iya mga kritiko bilang may sala sa subong nga krisis sa ekonomya kag pulitika sa pungsod.

Lakbay halin sa Timog kag Central Luzon

Ginatus-gatos nga mangunguma, tumandok, kag mangingsda sa Central Luzon ang naglunsar sang tatlo ka adlaw nga "Lakbay ng Magbubuid ng Gitnang Luzon," halin Septyembre 18 para ipanawagan ang tunay nga reforma sa duta kag kundenaron ang tiraniya kag pasismo sang rehimene.

Suno sa mga mangunguma, ang subong nga krisis sa bugas amo ang bunga sang walay-kabalaka kag pagpabaya sang estado sa kahimtangan sang mga mangunguma kag ilia produksyon, partikular sa Central Luzon nga ginakabig nga "rice granary of the Philippines." Sa baylo nga hatagan suporta ang mga mangunguma para pauswagon ang produksyon sang palay, nagumon ang rehimene sa pagbaylo-gamit sang duta nga ginasuportahan pa sang pagpanglaksam sang duta sang mga lokal kag dumuluong nga agalon nga mayduta kag mga daku nga burgesya kumprador.

Ginkundenar man sang mga mangunguma ang Oplan Kapayapan nga nagmilitarisa sa ila mga komunidad.

Nagpasakup sa lakbay ang mga mangunguma, Aeta, kag mangingsda halin sa Tarlac, Pampanga, Nueva Ecija, Aurora, Bataan, Bulacan kag Pangasinan. Una sila naga nagprograma sa atubang sang pangrehiyon nga upisina sang Department of Agrarian Reform sa San Fernando, Pampanga antes magpadulong sa Bulacan, kag sa Maynila para makig-isa sa United People's Action against Martial Law.

Ginatus-gatos nga mangunguma kag mga katapu sang Bicol Movement Against Tyranny (BMAT) kag Bayan-Bicol ang naglunsar man sang lakbay padulong sa Maynila agud makig-isa sa pagdumdum sa ika-46 nga tuig sang layi militar.

Sa rehiyon sang Bicol, naghiwat sang "Lakbay Dalangin" sadtong Septyembre 15 ang mga progresibong grupo sa pagpanguna sang BMAT kag Bayan, kadungan sang pista sang Penafrancia. Naghiwat sila sang prusisyon halin sa Penafrancia Park, Albay padulong sa Naga City, kon sa diin naghalad sila sang pangadi para sa mga biktima sang kalakasan sang estado, kag nagpangadi nga untaton na ang mga pagpamatay sa Bicol.

Welga

Sa una nga kahigayunan, natalana nga magwelga ang mga mamumugon halin sa ginakabig nga "sunshine industry" nga business process outsourcing (BPO).

Nagsumiter sang "notice of strike" ang United Employees of Alorica, nga ginabug-usan sang 5,000 nga call center agent. Suno sa mga mamumugon sang Alorica, nakaeksperensya sila sang nagkalain-lain nga porma sang pagpanghimulos, lakip ang iligal nga pagpahalin, sistematikong pagbaylu-baylo sang ma empleyado nga lapas sa Labor Code, kag padayon nga pagbalibad sang maneydsment nga kilalahon ang ila unyon.

Suno sa BPO Industry Employees Network (BIEN), ang nakatalana nga welga sa Alorica senyales nga indi maghipos ang mga *call center agent* kaangut sa kabudlay nga ila ginaantus.

Samtang, nagtukod sang kampuhan sa guwa sang pabrika sang Jolly Plastics Molding Corporation sa Valenzuela City ang mga mamumugon nga ginpahalin sang nasambit nga kumpanya sadtong Septyembre 17. Ginpahalin ang nasambit nga mga mamumugon makaligad nila nga suwayon ang mandu sang maneydsment nga hambalon nga walo ka oras lang sila nga nagatrabaho kag nagabaton na sila sang minimum nga sweldo sang maghiwat ang Department of Labor ang Employment (DOLE) sang inspeksyon sadtong Septyembre 11.

Sa baylo nga sundon ang mandu sang maneydsment, naghimo sang "walk-out" ang mga mamumugon sa adlaw sang inspeksyon kag ginsugid nila sa DOLE nga 12 oras sila nga nagatrabaho adlaw-adlaw kag nagsweldo lang sang P430 para diri. Ginpahalin sila masunod nga adlaw.

Nagkadto naman sa upisina sang DOLE sa Intramuros ang gina-tus-gatos nga mamumugon nga kontraktwal sang Magnolia (nga gi-napanag-iyahan sang San Miguel Corporation) sadtong Septyembre 12 agud kalampagon si DOLE Sec. Silvestre Bello III para tumanon na ang promisa nga magpaggwa sang pinal nga mandu para iregularisa ang 404 nga mamumugon nga kontraktwal sa General Trias, Cavite. Kadam-an sa mga mamumugon masobra duha ka tuig na nga nagatrabaho sa mga pabrika sang produktong mantikilya kag keso, lakin ang Star Margarine kag Dari Creme. Reklamo man nila ang tuman kanubo nga panueldo, wala sang benepisyoso, wala sang adlaw nga pahuway,

NEVER AGAIN

kag pwersahan nga pagpa-obertaym sang kumpanya.

Paaralang bakwit

Ginbuksan sa University of San Jose Recoletos sa Cebu sadtong una nga semana sang Septyembre ang "Paaralang Bakwit" sang mga estudyante nga Lumad nga napalayas sa ilia mga komunidad tuga sang mabaskog nga militarisasyon sa kaumanhan sang Mindanao. May masobra 30 estudyante ini. Kadungan sini ang pagbukas pa sang isa pa nga "Paaralang Bakwit" sa Baclaran Church sa Metro Manila nga may masobra 70 estudyante.

Sadtong Septembre 10, ginbuksan man sang University of Santo Tomas sa Maynila ang ilia ganhaan para sa mga estudyante nga Lumad. Nakatiana man nga magbukas sang iban pang temporary nga buluthuan sa iban pang mga lugar sa Maynila kag mga sentrong syudad sa nagkalainlain nga rehiyon sa masunod nga mga semana.

Protesta sa iban nga pungsod

Sa US, nagkasa sang raling kilat ang masobra 300 katapu sang Bangong Alyansang Makabayan (Bayan-USA) sadtong Septyembre 16 sa

New York City.

Nagladlad ang grupo sang mga bandera nga may mga letrang "Resist US-led war and militarism" (Labanang padihut nga gera kag militarismo sang US) kag "United States out of the Philippines" (US layas sa Pilipinas) sa Grand Central Station sa Manhattan bago sila magmartsa pakadto sa Philippine Center New York agud magtigayon sang programa. Suno sa Bayan-USA, si Duterte ang isa sa pinakapeligroso nga pangulo sang Pilipinas, indi lang sa patag sang pagpatay, kundi bunga man sang pagtibusok sang ekonomya, pagtaas sang presyo sang mga balaklon, kag pagsunud-sunuran sa mga dumulung nga gahum.

Sa Japan, naghimo sang serye sang protesta ang mga mamumugon sang Toyota Motors Philippines Workers Association (TMPWA) agud ipanawagan sa pangkalibutanon nga hedkwarters sang Toyota Motors nga ibalik sa trabaho ang 237 mamumugon nga ginpahalin sa planta sini sa Pilipinas halos 17 tuig na ang nakaligad. Sa protesta nga ginhimo sa atubang sang Toyota Nagoya Building sadtong Septyembre 16, nanawagan man ang TMPWA nga hatagan danyos ang mga mamumugon nga iligal nga ginpahalin kag sundon sang kumpanya ang rekomendasyon sang Internasyunal Labor Organization nga ibalik sila sa trabaho.

Isa ka protesta man ang ginlunsar sang mga katapu sang TMPWA sa Japanese Embassy sa Pasay City sadtong Septyembre 17. Nag-ani sang suporta ang mga mamumugon nga Pilipino sang Toyota halin sa kapareho nga mamumugon sa Indonesia, nga naglunsar sang protesta batuk sa kumpanya sa mga distrito sang Temate, Ambon, kag Makasar.

Duterte kag Trump, ginhusgahan nga may sala sa internasyunal nga korte

Ginhusgahan nga may sala sa International People's Tribunal (IPT) o pangkalibutanon nga korte sang pumuluyo sa Brussels, Belgium sanday Rodrigo Duterte kag US President Donald Trump sa ila mga pasista nga krimen batuk sa pumuluyong Pilipino sadtong Septyembre 19.

Ginbista sang IPT halin Septyembre 18 ang 21 kaso nga ginapasaka batuk sa duha ka presidente. Lakip sa mga ini ang mga kaso sang paglapas sa kinamatarung sosyo-ekonomiko, sibil-pulitikal kag sa kaugalingon-nga-determinasyon.

Ang IPT isa ka pangkalibutanon nga hukmanan nga ginabug-usan sang mga internasyunal nga organisasyon sang mga abugado kag tagapangapin sang tawhanong kinamatarung. Suno sa Karapatan, kabihin sang pagbista sang korte sa nagalapad nga pagbato sa tiraniya, pasismo, militarismo, kag dumulungan nga pagpasilabot nga ginapanhanugutan sang rehimene.

Sa pihak sang pagtuyo sang Malacanang nga paggwaon nga "wala-pulos" kag lunsay "propaganda" lang ang ginihiwat nga pagbista sang IPT, ginainsister kag ginpanumdum sang mga organisador sang pangkalibutanon nga korte sang pumuluyo nga ang otoridad sang anuman nga korte-lokal man o internasyunal-nagahalin sa pumuluyo.

Nagserbi nga hurado sa IPT ang mga kilala nga internasyunal nga abugado kag tagapangapin sang tawhanong kinamatarung halin sa US, The Netherlands, Iran, Italy kag France. Ang husga halin sa IPT iga-sumiter sa International Criminal Court, European Parliament, kag sa United Nations Human Rights Council bilang kaso batuk sa rehimeng Duterte nga ginasuportahan sang US.

Lakip sa mga kaso nga ginbista sa IPT ang hayagan nga pagpatay sa 23,000 imol nga Pilipino sa idalum sang "gera kontra-droga," kag masobra 160 pagpatay sa mga lider-mangunguma kag lider-tumandok. Lakip man ang pagpasaka sang himu-himo nga kaso batuk sa mga lider, aktibista, kag kritiko sang re-

himene kag ang pagpakulong sa masobra 500 indibidwal bangud sa ila panindigan sa pulitika.

Ginbista man sa IPT ang mga paglapas sa sosyo-ekonomiko nga kinamatarung, lakip ang padayon nga pagpatuman sang rehimene sa mga polisiya kontra-mamumugon kag kontra-pumuluyo.

Samtang, ang mga paglapas sa internasyunal nga makatawong layi kag kinamatarung sa kaugalingon-nga-determinasyon ginalakipan sang mga kaso sang atake sa 226 nga buluthuan sang Lumad sa Mindanao, angs pagpanganyon kag airstrike sa mga tumandok nga komunidad kag ang padayon nga pagpasilabot sang militar sang US sa pagpadalagan sang reaksyunar-

yong gubyerno kag militar sa pungsod.

Lakip sa mga nagtestigo sa korte sanday Sultan Hamidulah Atar sang Marawi City nga nagreport sang mga krimen sang militar sa pagpang-atake sini sa Marawi City sadtong 2017, kag si Suara Bangsamoro Chairperson Jerome Succor Aba nga biktima sang diskriminasyon, tortury, kag iligal nga detensyon sa US sadtong Abril. Nagtestigo man si Rev. Ritchie Masegman sang Rise Up for Life and for Rights para sa mga biktima sang Oplan Tokhang.

Indi ang rehimeng US-Duterte ang una nga rehimene sa Pilipinas nga ginhusganan nga nagkasala sang IPT. Sadtong 1980, ginhusgahan man sang korte nga ini ang dictaduryang US-Marcos nga may sala sa hayagan nga paglapas sa tawhanong kinamatarung sang pumuluyong Pilipino.

AB

Palparan, tubtub-buhi nga pagkakulong

GINHUSGAHAN SANG TUBTUB-BUHI nga pagkakulong ang berdugo nga si Philippine Army Ret. Maj. Gen. Jovito Palparan, upod ang duha pa nga akusado nga anay upisyal sang militar, sang Malolos Regional Trial Court sadtong Septyembre 17 kaangut sa kaso sang pagdukot kag pagkadula sang mga estudyante sang University of the Philippines nga sanday Karen Empeno kag Sherlyn Cadapan.

Suno sa husga nga ginpagawa ni Judge Alexander Tamayo, wala sang duda nga may sala sanday Palparan, Lt. Col. Felix Anotado Jr., kag S/Sgt. Edgardo Osorio sa mga kaso sang kidnapping kag serious illegal detention kaangut sa kaso nanday Empeno kag Cadapan. Ang isa pa sa mga akusado, si M/Sgt. Rizal Hilario, nga ginapangita pa subong, ginmanduan nga arrestuhon. "Reclusion perpetua" o tubtub-buhi nga pagkakulong ang silut sa mga ginhusganan.

Masobra 12 tuig na halin nga gindukot sang mga elemento sang militar sanday Empeno kag Cadapan sa ila ginateneran nga balay sa Hagonoy, Bulacan sadtong Hunyo 2006.

"Pauna nga kadalag-an" ang tawag sang mga nanay nanday Empeno kag Cadapan sa husgar sang korte. Siling nila, bisan pa makulong si Palparan kag iya kahimbon, wala pa napatuhat ang ila mga anak, kag madamu pang kaso sang pagpamatay kag iban pang paglapas sa tawhanong kinamatarung nga imbwelto ang berdugo ang wala pa nahatahan sang hustisia.

Ginakakulbaan man ni Concepcion Empeno, nanay ni Karen, kag Erlinda Cadapan, nanay ni Sherlyn, nga hatagan sang "pardon" ni

"Palparan...," sundan sa pahina 8

Rodrigo Duterte si Palparan, ang paborito nga heneral ni Gloria Arroyo, nga subong nagatindog nga House Speaker kag kaalyado sang presidente.

Kilala si Palparan indi lang bilang berdugo, kundi nagapanguna nga tagapatumon sang maduguon nga Oplan Bantay Laya (OBL) 1 kag 2 sang rehimeng Arroyo.

Diin man ideploy sadto si Palparan, nagabilin siya sang marka sang dugo. Halin Mindoro, Eastern Visayas, kag Central Luzon, wala untat ang pag-ilig sang dugo sa idalum sang iya pagpamuno. Luwas sa pagdukot kanday Empeno kag Cadapan, ginpagunahan niya ang pagpatay sa lider-aktibista nga si Eden Marcellana kag lider-mangunguma nga si Eddie Gumanoy sa Mindoro sadtong 2003, kay UCCP Pastor Edison Lapuz kag Atty. Fedelito Dacut sa Leyte sadtong 2005, kag kay Supreme Bishop Alberto Ramento sang Iglesia Filipina Independiente sa Tarlac sadtong 2006.

Nagpaggwa man sang pahayag ang mga progresibong organisasyon bilang pagpakig-isa sa mga pamilya kag pagpabaskog pa sa panawagan nga hustisya sa tanan nga paglapas sa tawhannong kinamatarung sang Armed Forces of the Philippines kag para pasabton ang utok sang OBL nga si House Speaker Arroyo.

Pahayag sang Partido Komunista sang Pilipinas, ang husgar kay Palparan nagakadapat nga magpalig-on kag maghatag-kaisog sa pumuluyong Pilipino nga magpursiger sa pag-insister sang hustisya kag pagtapos sa Oplan Kapayapaan, layi militar, kag iban pang pasista nga padihot sang rehimeng US-Duterte.

Nagakadapat nga palanugon ang pagbato sa nasambit nga mga pasista paagi sang pagmobilisa sa tanan nga rebolusyonaryong pwersa agud maagum ang hustisya.

AB

7 pamatan-on nga Tausug, ginmasaker

Wala sang kaluoy nga ginmasaker ang pito ka pamatan-on nga Tausug, may mga edad 18-31, sang mga elemento sang Task Group Panther sa pagpamuno ni Lt. Col. Samuel Yunque kag sang 5th Scout Ranger Battalion sa pagpanguna ni Capt. Michael Asistores sadtong hapon sang Septyembre 14 sa Kabbon, Patikul, Sulu.

Ginkilala ang mga biktima nga sanday Makrub Diray, Basirun Hayrani, Mijan Hayrani, Binnajar Asak, Salip Maknun Sakirin, Hasan Hamsam kag Alpadal Diray.

Mga alas-9 sang aga sang Septyembre 14, nagpaabot ang pito ka pamatan-on sa mga upisyal sang 55th IB nga nagaoperasyon sa ilang lugar nga makadto sila sa Sityo Tubig Bato sang nasambit nga baryo agud mag-aní sang mangosteen kag lansones. Isa ka "Lt. Col. Salvador" ang naghatag sang permiso sa ilang lugar.

Mga alas-11 sang amo nga adlaw, gindakup sang mga Scout Ranger ang pito. Masunod nga adlaw, Septyembre 15, naabtan na lang sang ilang himata ang wala sang kabuhi nga lawas sa hedkwarters sang militar sa Jolo, kag ginprisintar sang mga suldo bilang mga katapu sang Abu Sayyaf Group (ASG).

Sa isa ka pahayag, ginsiling sang Suara Bangsamoro nga ang mga biktima mga bana sang mga benepisyaryo sang Pantawid Pamilyang Pilipino Program sa Patikul, kag ang ilang mga pamilya kabinhin sang mga nagbakwit kag temporaryo nga nagatener sa Barangay Igasan.

Suno sa mga pamilya sang biktima, may natabo nga engkwentro sa tunga sang ASG kag Armed Forces of the Philippines (AFP) sa kaingod nga Barangay Bakong sadtong Septyembre 14. Pero sang mag-agí sa Barangay Kabbon Takas ang mga suldo, basta na lang nga gin-aresto sang mga ini ang pito.

Ginapamilit sang AFP nga mga katapu ang pito sang ASG, bisan pa may mga testigo nga nagasiling bitbit sang pito ang ilang biktima.

mangosteen sang sila dakpon sang mga Scout Ranger. Isa sa mga biktima, si Alpadal Diray, estudyante sa Jallao National High School.

Samtang, sunud-sunod nga ginbomba kag ginkanyon sang AFP Joint Task Force Central ang mga banwa sang Shariff Saydona Mustapha kag Datu Saudi Ampatuan sa Maguindanao sadtong ikaduhang semana sang Septyembre. Gintabog sini ang ginatos ka presidente padulong sa Libutan, Datu Salibl kag Sharif Saydona Mustapha.

Nauna na nga namomba kag nanganyon ang AFP sadtong Septyembre 5 sa Barangay Biallong, Shariff Aguak, Maguindanao. Suno sa *fact-finding team* sang grupong Kawagib kag Suara Bangsamoro, napatay sa nasambit nga insidente si Ustadz Abdulladzis Abdulrahim, 58. Grabe man napilasan sanday Farida Asim, 48, Saiden Ismael, 23, kag Sema Bido, 62.

Sadtong Septyembre 4, ginbomba man sang AFP, kabulig ang US Army Special Forces, ang Shariff Aguak agud targeton kuno ang mga ara sa likod sang nagsulunod nga pagpamomba sa banwa sang Isulan, Sultan Kudarat sadtong Agosto 28 kag Septyembre 3. Nagresulta ang nasambit nga *airstrike* sa tatlo ka pilason nga sibilyan, isa ang patay, kag powershan nga paglayas sang linibo nga pamilya.

Ginkundenar sang Suara Bangsamoro indi lang ang sunud-sunod nga pagpamomba kundi ang padayon nga direktang pagentra sang pwersang Amerikano sa nasambit mga operasyong kombat.

Sa iban nga bahin sang pungsod:

SA MALABOG, Caramoan, Camarines Sur, ginpatay sang mga suldado sang 83rd IB ang mag-asawa nga mangunguma nga sanday Hermenio Aragdon, 69, kag Sole-dad Aragdon, 60 sadtong Septyembre 11.

Nagkadto ang mag-asawa sa ila uma agud mag-aní sang tanum nga saging nga ila tani nga ibaligya para may pamahe sila pakadto sa Penafrancia sa Naga City. Samtang pakadto sa ila uma, gin-abangan sila sang mga suldado kag gin pang-luthang. Sa pahayag sang mga suldado sa midya, mga katapu kuno sang Bagong Hukbong Bayan (BHB) ang mag-asawa bisan nga may edad na sila, kag engkwentro kuno ang natabo.

Sa lista sang Karapatan-Bicol, 51 na ang biktima sang ekstrahudisyal nga pagpatay sa rehiyon sa idalum sang rehimeng Duterte.

Isa ka mangunguma nga Lumad man ang ginluthang kag napatay sang mga elemento sang 23rd IB sa Sityo Bulak, Lower Olave, Buenavista, Agusan del Norte sadtong Septyembre 15.

Ang biktima nga si Rex Hangadon kag iya tatay nagapahuway sa isa ka payag sa uma sang ila komunidad sang paulanan sila sang bala sang mga suldado. Suno sa mga testigo, ginhakwat sang mga suldado ang wala na sang kabuhí nga lawas ni Hangadon paggwa sa payag. Samtang, nadula gihapon ang iya tatay.

Bunga sini, nagbakwit ang bilog nga komunidad pakadto sa isa ka bahin sang ila barangay. Daan na nga nagbakwit ang may 38 pamilyang Higaonon sadtong Septyembre 7 bangud sa presensya sang militar.

Sa Masbate, ginreport ang su-nud-sunod nga pagpamatay sa mga sibilyan halin Agosto tubtub una nga tunga sang Septyembre nga kahimuan sang mga elemento sang 2nd IB, 22nd IB-CAFGU, PNP Regional Mobile Force Battalion 5, kag mga "rebel returnees."

Lakip sa mga biktima sanday Nonong Capellan sang banwa sang Uson, Johnel Dejucos kag Pablo Dilao sang Barangay Burgos, San Jacinto; mag-asawa Dominguito kag Maria Dienla sang Barangay Resurrecion, San Fernando; Dingdong Escorel sang Barangay Cantorna, Monreal; kag Ruel Nunez sang Barangay Biyong, Masbate City.

Pagpang-ipit. Ginkundenar sang mga grupo sang nagapangapin sa tawhanong kinamatarung ang pagpaggwa sang memorandum sang PNP Intelligence Group sadto pang Mayo nga nagamandu sa pulisia sa bilog nga pungsod nga magtipon sang impormasyon kaangut sa mga ginaakusahan nga lider sang BHB.

Lakip sa mga ara sa listahan ang pila ka kilala nga tagapangapin sang kinamatarung sang mga tumandok halin sa Cordillera nga sanday Victoria Tauli-Corpuz, Joan Carling, Atty. Jose Molintas, Beverly Longid, Joanna Patricia Carino, Windel Bolinget, Jeannete Ribaya-Cawiding kag Sherwin de Vera.

Sa UP-Diliman, ginkadtuan sang mga pulis halin sa Quezon City Police Department ang balay ni Student Regent Ivy Joy Taroma kag paliwat-liwat nga gin pamangkot sa kaupdanán niya kon siya. Ginkwestyon man sang administrasyon sang UP ang wala paabot nga pagpasilabot sang PNP sa sulod sang uniersidad.

Iligal nga pag-aresto. Sa Cagayan, gin-aresto sang mga pulis kag militar ang mag-asawa nga Edison kag Divina Erece kag ginapasakaan sang himu-himo nga mga kaso sadtong Septyembre 3. Ang mag-asawa nga Erece aktibo nga mga myembro sang Amihan-Cagayan, isa ka organisasyon sang mga magagmay nga mangunguma.

Militarisasyon. Sa sulod sang una nga duha ka semana sang Septyembre, duha ka mangunguma ang biktima sang kapintas sang

94th IB sa Barangay San Quintin, Moises Padilla (Magallon), Negros Occidental. Si Esoy Villahermosa, masobra 40 tuig ang edad kag residente sang Sityo Uway-uway, ginpaandaman nga pagpatyon kag pwersahan nga gin-upod agud magserbi nga giya sa operasyong kombat sang mga suldado. Gintortyur nila si Villahermosa sang magtuyo ini nga magpalagyo.

Samtang, ginkawatan ang balay sang mga suldado ang gin pangabudlayan nga kwarta ni Eke Gempayan sa kaingod nga Sityo Tibobong.

Sa Sta. Catalina, Negros Oriental, ginhimo nga panaming sang mga suldado ang mga residente sang Barangay Cawitan. Makaligad ang aksyong pagsilut sang BHB-Negros sa isa ka mapanghalit nga kumpanya sang mina sadtong Septyembre 15, nagkampo ang mga suldado sa Danao Elementary School kag ginmanduan ang 20 residente, lakin ang walo ka menor de edad, nga bantayan sila kada gab-i.

Gin-atake man sang 24th IB, sa pagpamuno ni 2Lt. Alquin Bolivar, ang mga komunidad sang tumandok sa Sallapadan, Abra. Lakip sa ila mga paglapas ang pagdukot kag pwersahan nga pagpagiya kay Adjato Pati. Antes sini, gintayaan sang pusil sang mga suldado ang iya asawa kag 8-tuig nga anak agud paakuon kon sa diin siya. Paagi sang pagpanuhol, pagpang-ipit kag pagpasaka sang himu-himo nga mga kaso, ginatiplang sang mga suldado ang mga residente nga magtestigo kontra sa ila mga katribu.

Sa Mindoro Oriental, 58 pamilya nga tumandok nga Hanunuó ang napilitan nga maghalin sa Sityo Panhulugan, Barangay Panaytayan, Mansalay bangud sa presensya sang 4th IB umpisa sadtong Septyembre 19. Okupado sang mga suldado ang eskwelahan sang baryo, kag ginapungan ang mga residente nga mag-uma kag magadala sang ila mga ani sa merkado. **AB**

Gastos sa produksyon sang humay sa Kalinga

Permi nga ginabangdanan sang mga upisyal sang reaksyunaryong estado ang mataas nga presyo sang bugas para hatagan-rason ang pag-angkat sini. Sa amo pa man, anuman nga pagtaas sang presyo indi mapanginpusulan sang mga mangunguma nga nagaproducto sini.

Samtang nagapadayon sa pagtimbuok ang presyo sang bugas, nagataas man ang gastos sa produksyon sang mga mangunguma samtang nagapabilin nga manubo ang presyo sang ginaani nila nga humay.

Isa ang Kalinga sa mga prubinsya nga may mataas nga produksyon sang humay sa pungsod. Ang Tabuk, sentrong syudad sini, ang matawag nga "rice granary" sang Cordillera. Ara sa 23,000 ek-tarya o 37% sang kabilugan nga kadutaan sa prubinsya ang gina-tamnan sang humay. Kasugpon sang Pinukpok kag Rizal, mga lugar kon sa diin nagatabo ang mga daku nga suba padulong Chico River, nagaprodyus ang prubinsya sang tubtub 176,000 metriko toneladas (MT) humay kada tig-a-lani.

Sa pihak sini, wala nagauswag ang pangabuhian sang mga mangunguma sa Kalinga. Sa pangkabilugan, nagalab-ot sa P45,000 ang gasto sang mangunguma para italauma ang isa ka ek-tarya nga duta. Sakup sini ang malahalon nga sangkap (abono, pestisido, pamatay sa hilamon) nga ginap-rodyus sang mga daku nga dumuluong nga kumpanyang agro-ke-mikal. (*Lantawon ang listahan.*) Daku man ang ginagasto sa renta sa makinarya, suhol kag transportasyon. Ang tanan nga ini gi-naabaga sang mangu-

nguma. Kon maayo ang panahon (wala kalamidad o bagyo, mahimo nga makabaligya sang tubtub P73,893 ang mangunguma. Awason halin diri ang gasto sa produksyon kag parte sang agalon nga mayduta (P24,630) sa partehan nga tersuhan. Magaguwa nga ara sa P4,508 ang neto nga kita sang mangunguma kada ani. Kon tulungaon ini sa apat ka bulan, magaguwa nga P37.50 lang ang kita kada adlaw sang mangunguma. Kulang pa para pangbakal sang isa ka kilo nga bugas.

Ang amo kagamay nga kita ang nagatulod sa mga mangunguma nga mangutang siya para sa kinahanglanon sang iya pamilya, amo man para sa masunod nga pagtanum. Ginahingalitan ang kapigaduhon nga ini sang mga usurero nga na-

gapautang sang abono kag/o pestisido nga may mataas nga interes o indi gani nagapabayad-gamit ang iskema nga baylo-humay o "prenda-bakal" sang ila duta.

Nagalab-ot sa 5-7% ang interes kada bulan sa gin-utang para pangabono kag pestisido. Ibuhi ang kantidad nga ini sa ginbaligya nga humay sang mangunguma. Sa idalum sang iskema nga "baylo-humay, may dugang nga duha ka kaban nga humay ang kada P1,000 nga pagautangon sang mangunguma. Kon pagapilion sang mangunguma nga magbayad sang interes, bulan-bulan ginapataasan ini sang usurero sang 5-15% o 20-60% kada ani. Sa idalum naman sang "prenda-tubos," ginahimo na kolateral ang duta sa kantidad nga P50,000-60,000/ektarya. "Pagatibuson" sang mangunguma ang duta paagi sang pagbayad sang ani sini sa sulod sang isa ka natalana nga panahon. Kon indi mabayaran ang kantidad, pagakumpiskahan sang usurero ang duta sa padihot nga "prenda-bakal."

Dugang nga peligro sa pangabuhian sang mga mangunguma sa prubinsya, labina sa kapatagan sang Rizal, ang pagpang-agaw sang mga agalon nga mayduta sa ilia mga ulumhan. Isa diri ang mga duta sa Hacienda Madrigal nga nagasakup sa mga baryo sang Bablag East, Bablag West, Macutay, Bolbol, San Pascual kag San Quintin.

Paagi sang isa ka *deed of assignment*, gin-saylo ni Don Vicente Madrigal ang titulo sang asyenda sa Susana Realty, Inc., isa ka kumpanya nga ginapanag-i-

GASTOS SA ISANG CROPPING SA KALINGA		
(1 EKTARYA NA INUPAHAN SA KASUNDUAN NA TERSYO)		
FARM INPUTS	BILANG BAWAT INPUT	HALAGA
BINHI	2 KABAN X P1,300/KABAN	P2,600
MOLLUSCIDE	1 SACHET MITAVIT, 5 SACHET SUREKILL	P3,650
HERBICIDE	1 LITRO	P250
ABONO	4 KABAN UREA, 3 KABAN AMMONIUM SULFATE	P6,120
UPA SA GAMIT		
BILANG NG NAGTATRABaho		
KULIGLIG		P4,500
KALABAW	1 KALABAW + NAGHAWAK	P1,300
REAPER		P7,308
THRESHER		P6,496
IBA PANG GASTOS		
BILANG		
KRUDO	15-20 LITRO	P330
TUBIG	KADA CROPPING (NIA)	P1,500
HAULING		P700
PAGKAIN		P350
SAHOD	30 KATAO	P9,750
KABUUANG GASTOS NG MAGSASAka		
		P44,754
KABUUANG KITA		
Hati ng maylupa		P 73,893
Hati ng nagsaka		- P24,630
Gastos ng magsasaKa		P49,262
		- P44,754
NATIRANG KITA NG MAGSASAka		
		P4,508

yahan man sang ila pamilya. Bangud diri, pila ka beses nga nakaagi sang pagpalayas ang mga mangunguma. Pinakamalala diri ang demolisyon sadtong Hunyo 25, 2007 kon sa diin siyam ang napatay, apat ang napilasan kag madamu ang iligal nga gin-aresto sa gintawag nga Masaker sa Malapiat.

Malaut nga mga polisiya

Halos sangkatlo sa gasto sang mangunguma nakasentro sa pagbakal sang mga dumuluong nga binhi kag produktong agro-kemikal nga ginalibod mismo sang Department of Agriculture. Lakip diri ang mga *hybrid* nga binhi pareho sang RC4, RC14, IR10, IR36, IR64, kag iban pa. Ang mga binhi nga ini naghalin sa International Rice Research Institute (IRRI), nga gina-pondohan sang mga korporasyong transnasyunal pareho sang Aventis, Bayer, Cyanamid, Monsanto kag Novartis. Nagalab-ot sa P584 milyon ang baligya sang mga higante nga kumpanya sang Bayer, Pioneer, SL Agrotech, Monsanto kag Syngenta sa isa ka tuig sa mga kapatagan lang sang prubinsya.

Dugang sa gasto sang produksyon ang nagatimbuok nga presyo sang mga produktong petrolyo nga ginatuga sang bag-o nga mga buhis. Sining tuig, nataas sang abereyds nga P12/kilo ang mg produktong petrolyo.

Maluwas sa daku nga gasto sa produksyon, kulang katama ang serbisyo sa agrikultura nga gihatagsang estado. Lakip diri ang kakulangan sa irrigasyon pangunahon sa Tabuk kag Pinukpok. Madamu sa 6,180 ektaryang duta ang wala ginalab-ot sang patubig. Sa pihak sini, padayon nga ginasukot sang National Irrigation Administration ang mga mangunguma sa bilog nga erya bisan kulang katama ang nagailig nga tubig sa ila mga talamnan. **AB**

Halin sa *Dangadang*,
Hulyo-Agosto 2018

Importasyon sang bugas, pagpatay sa mga gamay nga mangunguma

GINAPAMILIT SANG MGA upisyal sang rehimeng US-Duterte nga ang solo nga solusyon sa nagatinaas nga presyo sa pagkaon amo ang malaparan nga pag-import sang mga ini. Partikular sa bugas, ginaduso sang mga upisyal sang estado ang pagkuha sa mga *quantitative restriction* (OR o espesyal nga pagklasipika sang bugas nga nagalimita sa maksimum nga bolum nga pwede iangkat sang pungsod) kag pagdula sa National Food Authority. Pagahatagan pabor sini ang todo nga deregulasyon sang importasyon sang bugas nga magapahanugot sa mga daku nga kapitalista nga direkta mag-angkat sang amo man kadamu sang bugas.

Sa baylo sang OR, ginasuhestyon sang rehimeng panaugan sang 35% taripa ang *imported* nga bugas, sandig sa mga obligasyon sang Pilipinas sa ASEAN. Amat-amat nga ipanubo ini sa maabot nga mga tuig. Siling sang mga upisyal ni Duterte, pagpanuboong sang *imported* nga bugas ang lokal nga presyo tubtub P7/kilo o masobra pa, bangud mas barato ang mabakal nga imported nga bugas sangsa lokal nga bugas.

Pero suno mismo sa mga pagtuon sang reaksyunaryong gubyerno, daku nga kahalitan ang gilayon nga matuga sini sa mga mangunguma nga nagatanum sang humay. Dahil mas ginabakal sang mga komersyante sang mas barato ang *imported* nga bugas (P27/kilo nga bugas halin Vietnam, upod ang gasto sa transportasyon kag taripa, maobligar ang lokal nga mga mangunguma nga ibaligya ang ila humay sa mas manubo nga presyo, kundi indi mabakal ang ila produkto.

Sa presyo nga 2014, ginatantya nga kinahanglan nga panuboong ang presyo sang pagbakal halin P12/kilo pakadto sa P7-8/kilo na lang (pagbuhin tubtub P4.50/kilo.)

Sadto pa nga 2014, ang bili sang bugas halin sa Vietnam (di upod ang gasto sa importasyon) ang ara sa P9.92/kilo lang, kumparar sa P19.24/kilo nga presyo sang lokal nga bugas. Ini bangud kuno sa mas manubo nga gasto sa produksyon sang bugas didto nga P6.53/kilo kada ektarya nga ginitamnan sang humay, kumparar sa P12.41/kilo sa Pilipinas. Antes ginimposar ang bag-o nga mga buhis sining tuig, nagakahulogan ini sang minimum nga P18,240 o masobra

30% nga pagnubo sa kita sa kada ektaryang talamnan sang humay. Kon amo, lubos sini nga ginahamak sa pagkabangkrap ang daan na nga nagaantus nga mangunguma.

Suno mismo sa isa ka pagtuon sang reaksyunaryong gubyerno sadtong 2004, indi mapuslanon sa pungsod ang wala-sablag kag de-regularisado nga pag-import sang bugas. Sa kamatuoran, nagabunga ini sang malala nga paantus kag dislokasyon sang minilyon-milyon nga mangunguma nga nagatanum sang humay kag sa mga industriya nga nakakabit sa subsektor. Magatibusok ang produksyon sang humay kadungan ang pagtibusok sang presyo sini. Magatibusok man ang negosyo kag operasyon sang mga galingan. Maganubo ang nagatanum sang humay. Bangud manipis ang subsektor, magatibusok ang panuweldo sa sulod sini.

Suno pa sa nasambit nga pagtuon, indi bastante ang pagnubo sa presyo sang bugas para balansehon ang igatuga sini nga kahalitan sa pinakadaku nga subsektor sa agrikultura. Ara sa 60% sang kabiligan nga gasto sang mayorya sang mga pamilyang Pilipino ang nagakadto sa pagkaon. Nagalab-ot sa 21% sang badyet sang pinakaimol nga pamilya ang nagakadto sa pagbakal sang bugas. Sa amo pa man, daku nga bahin sang mga pamilya nga ini (ara sa katunga populasyon sa kaumhan) nakasandig sa produksyon sang humay kag iban nga pagkaon pangkonsumo kag sa sini potensyal nga madulaan sang pangabuhian. Sa katupusan, pagpalalaon sang wala sablag nga importasyon ang ila kaimulon. **AB**

Buko nga badyet, pondo para sa todo nga pagpanghalit

DALAGKU NGA BUHIN sa mga mayor nga serbisyo sosyal samtang dugang naman nga igabutang sang rehimeng Duterte sa igasumiter sini nga ginabuko nga badyet nga Pe3.757 trilyon nasyunal badyet para sa 2019.

Sa kabilugan, ginbuhinan sang rehimen ang pondo para sa mga serbisyo ekonomiko sang P2.18 bilyon, samtang P1.2 bilyon naman ang ginbuhin sa serbisyo sosyal. Lakip sa mga makaltasan amo ang Department of Education, nga may P54.9 bilyon buhin; Department of Agrarian Reform, nga may P1.7 bilyon buhin; Department of Agriculture, may P5.9 biliong buhin; kag ang National Housing Authority, may P2.9 biliong kaltas.

Sa pihak sang pagpasar sang reaksunaryong layi nga himuong nga libre ang edukasyon sa mga pangpubliko nga unibersidad, 63 sa 114 pangpubliko nga kolehiyo kag unibersidad naman ang ginbuhinan sang pondo para sa 2019.

Wala man sang gintalana bisan singko nga pondo para sa pagtukod sang mga bag-o nga balay kag bisan sang mga bag-o nga pasilidad para sa mga pangpubliko nga ospital.

Samtang magataas sang halos 35% ang badyet para sa Department of National Defense (DND). Nagalabot sa P183.4 bilyon ang kabilugan nga badyet sang DND, upod ang P25 biyon para sa Revised AFP Modernization Program, ang pondo para sa pagbakal sang mga armas; kag P82 bilyon para pondohan ang mga batalyon sang Philippine Army.

Pagataasan man sang halos 31% ang pondo para sa Department of Interior and Local Government, nga magalabot na sa P225.6 bilyon sa 2019. Upod diri ang P151.7 bilyon nga nakatalana sa PNP Crime Prevention and Suppression Program, nga maathag pagagamiton para sa pagpasinksi sang pagpatay, pagpamwersa kag pamasista sang berdugo pulisyta.

Nagamantika ang badyet ni Duterte sa daku sang *pork barrel* nga gintigana sini para sa kaugalingon kag iya kapartido. Sa kamatuoran,

sa kada tatlong piso nga pagagastuhon sang reaksyunary-

yong gubyerno sa 2019, piso diri magakadto sa *pork barrel*. Masobra sangkatlo o P1.69 trilyon ang nakatalana sa “special purpose fund.” Lakip diri ang gindugang nga P2.86 bilyon o 9% sa Local Government Support Fund, kag P400 milyon para sa Calamity Fund.

Sa hearing sa Kongreso, indi matago ang banggianay sa tunga sang mga nagaharing sahi sa *pork barrel*. Masnahon ang banggianay sang mga kampo nanday Committee on Appropriations Chairman Karlo Nograles kag House Speaker Gloria Arroyo bahin sa paggamit sang P55-bilyon nga kwestyunableng pondo nga ginsal-ot sa badyet sang Department of Public Works and Highways. Suno kay Nograles,

personal kuno nga hingyo ni Duterte nga indi paghulagon ang nasambit nga pondo. Suno sa Makabayan, pat-ud nga pagagamiton ni Duterte ang pondo nga ini para sa kaugalingon nga benepisyo kag para sa kampanya sang iya mga kandidato sa eleksyon 2019.

Agud pondohan ang nasambit nga badyet, binilyon naman ang pagautangon sang reaksunaryong gubyerno halin sa lokal kag dumuluong nga institusyon pangpinansya. Magalabot sa P624.4 bilyon ang nakatalana nga pagautangon sang rehimien para sa buko nga badyet sini sa masunod nga tuig. Bunga sini, magasaka ang utang sang kada Pilipino, halin sa ginatantya nga P68,773 subong nga 2018 tubtub P74,957 sa 2019. AB

Pasabton ang mga daku nga mina — Kalikasan

GINAPASABAT SANG GRUPO nga Kalikasan kag Cordillera People's Alliance ang mga daku nga kumpanya sa pagmina sa natabo nga mga pagtiplag sang duta sa Barangay Ucab, Itogon, Benguet samtang nagapanghalit ang bagyong Ompong sadtong Septyembre 15 kag sa Naga, Cebu sadtong Septyembre 20.

Sa pinakaulihi nga mga report, nagalabot na sa 63 napatay kag 43 nadula pagkatapos magtiplag ang duha halin sa abandonado nga minahan nga *open-pit* sang Benguet Corporation sa Antapok. Narusdak ang duta sa komunidad sang gamay nga mga minero nga ara sa baba sang mina sa Acupan kag naglubong sa ila mga balay sa kasagsagan sang bagyo. Sayup nga basulon ang mga operasyon sang magagmay nga minero bilang may sala sa pagtiplag sang duta, suno sa Kalikasan, bangud ang mga daku nga *tunnel* sa lugar halin pa sa mga operasyon sang higante nga kumpanya. Dugang diri, nakakontrata sa kumpanya ang magagmay nga minero sa ginatukod sini nga Acupan Contract Mining Project. Ang Benguet Corporation ginapanag-iyahan sang pamilya Romualdez.

Naglabot naman sa 52 patay kag pila ka pulo ang nadula sa Barangay Tinaan, Naga, Cebu sang magtiplag ang duta halin sa *quarry site* sang Apo Land and Quarry Corporation, isa ka kumpanya nga nagasuplay sang *limestone* sa Cemex Holding Philippines. Ang Cemex Holding isa sa mga mayor nga kumpanya nga nagasuplay sang semento sa programang Build, Build, Build sang rehimien. Nagamina sang *limestone* ang nasambit nga kumpanya para sa pabrika sini sang semento.